

FILMOVÉ FESTIVALY

Filmové festivaly sú dlhšie i kratšie, domáce i zahraničné, súťažné i nesúťažné, špecializované na istú oblasť – experimentálny, dlhý, krátky, animovaný či neprofesionálny film. Historicky prvým bol medzinárodný filmový festival v Benátkach v roku 1932. Pre slovenských tvorcov a kritikov spoza železnej opony boli festivaly príležitosťou, ako sa dostať k nedostupným zahraničným filmom. Nebolo to však také jednoduché. Bez pasu, tzv. vycestovacej doložky a devízového prísl'ubu, vďaka ktorému sa dalo vymeniť obmedzené množstvo zahraničnej meny, sa vycestovať nedalo. Prísne hraničné kontroly odhalili neprípustný tovar alebo nadmernú hotovosť. Navyše, na Západ sa dostal len ten, kto prešiel osobnými previerkami a kladným hodnotením. Prekážkou boli aj rodinní príslušníci žijúci v zahraničí.

Richard Blech, filmový historik a publicista (2009)

Pozývali ma do porôt na festivaly, chodil som do Benátok, v Bergame som bol v porote, v Moskve v porote, v Karlových Varoch. Vtedy to bolo tak, že ten, kto šiel do porôt, nebol reprezentant seba samého, ale štátu. Bola kádrovačka, musel som ísť a podať správu čo a ako... Na rozdiel od ostatných, chodil som a orientoval sa na taliansky film. Tým, že som sa trochu naučil taliansky, mal som totižto latinčinu na gymnáziu, takže som aj trochu vedel hovoriť, takto som sa tam dostal. Nuž potom, keď ma poznali, tak ma aj pozývali. Chodil som tam dosť pravidelne. Tak to bolo na nezaplatenie. Nie každý mohol takto chodiť. Ale s tými, čo emigrovali a išli von, s nimi sme kontakty nemali. Len sme sa dozvedeli, kto niekde funguje. Kto pracuje v novinách, v rozhlase, to sa dalo poloilegálne dozvedieť. Kontakty vtedy neboli, možno to z domu poznáte, pri Devíne, ako tečie rieka Morava, bol drôtený plot nabitý elektrinou. Tí, ktorí odišli, chodili raz alebo koľkokrát do roka, stretávali sa tam ľudia, ktorí stáli na devínskych skalách a ďalekohľadom sa kukali, posielali si pozdravy. To bola jediná možnosť kontaktu. Ani písomná možnosť nebola. Pre vašu generáciu je to nepredstaviteľné. Vy sadnete do vlaku a o hodinu ste vo Viedni. Kto už mohol ísť do Viedne, pretože do Benátok som chodil cez Viedeň, toho na hraniciach, čo sme išli takým starým vlakom, vysadili. Všetkých von aj s kuframi, najprv nám prezreli kufre, potom začali všetky vagóny presvecovať, či niekto náhodou niečo nenesie. Potom nastúpili do vlaku, trvalo to hodinu, dve, až potom sme išli ďalej. To je charakteristika doby. Pravdaže, v 60. rokoch to už bolo trochu lepšie.

Agneša Kalinová, filmová publicistka (2009)

Ako členka Zväzu novinárov a ako stála filmová kritička som sa tam prihlásila. Ťažko vám to teraz vysvetliť. Bola to taká záujmová organizácia, bola to aj sekcia Zväzu novinárov, aj nebola. Význam klubu sa prejavil hlavne na filmových festivaloch, pretože Klub českých a slovenských filmových novinárov sa stal členom Medzinárodnej federácie filmovej tlače FIPRESCI, Fédération Internationale de la Presse Cinématographique. FIPRESCI dávalo ceny na festivaloch a vždy jeden člen klubu z nejakej krajiny bol v porote, čo bola možnosť dostať sa na festivaly. V klube sa rokovalo, mala som tam občas aj nejakú funkciu, bolo to celkom príjemné, vymieňali sme si tam názory, ale neviem to už dnes špecifikovať. Bolo celkom dobré, že sme si svoje spoločné záujmy nejako konfrontovali.

Bola som s manželom aj na prvých filmových festivaloch v Mariánskych Láznach, teda ešte predtým, než som začala písať o filme. Prvý rok, čo som písala o filme, už som bola akreditovaná. Manžel bol vtedy filmový riaditeľ a ja som bola veľmi pyšná, keď na nejakú recepciu prišla pozvánka, že Agneša Kalinová s manželom. Pretože už som bola akreditovaná filmová novinárka, tuším za *Náš film*, v Mariánskych Láznach. A do Karlových Varov som chodila pravidelne, mali sme kontakty s francúzskymi a talianskymi filmovými novinármi. Vedela som dobre po francúzsky, nemecky a maďarsky a mohla som teda mať bezprostredné kontakty s filmovými tvorcami. S tými som robila predovšetkým rozhovory, s filmovými novinármi som si vymieňala názory a dozvedala sa o situácii vonku. Okrem toho na festivale

premietali veľa filmov, ktoré sa nikdy nedostali do kín. Už z Karlových Varov som mala väčší prehľad o svetovom filmovom dianí, ako keby som chodila len normálne do kina.

V Prahe mali kolegovia ešte väčšiu možnosť, lebo sa občas dostali na takzvanú výberovú komisiu. Filmexport premietal filmy, ktoré ponúkali zahraničné filmové spoločnosti, tam sa posudzovalo, ktoré filmy sa kúpia a ktoré nie. Väčšinou sa nekúpili, ale občas sa nejaký novinár dostal na premietanie. V Bratislave sme už takéto privilégium nemali. Tak práve preto bolo chodenie na filmové festivaly úžasne prínosné.

Na prvý zahraničný filmový festival som sa dostala v roku 1959, a to bol malinký filmový festival v Bergame. Festival dokumentárnych a animovaných filmov a veľmi zaujímavý a veľmi pekný. Bergamo je nádherné mestečko v horách v severnom Taliansku, takže sa mi to nesmierne rátať. Boli tam veľmi hrdí, pretože tam bol biskupom pápež Ján XXIII., ktorý už vtedy bol pápežom, a oni boli hrdí na to, že prišiel z Bergama, že mal niečo s Bergamom spoločné. To si pamätám. Prvý veľký filmový festival, na ktorý som sa dostala v roku 1960, bol v Cannes. To bol šok, pretože po dvanástich rokoch som sa dostala prvý raz do Francúzska. Bola to nečakaná konfrontácia s filmovým svetom, lebo to bol úžasný festival a premietali Felliniho *Sladký život*, bol tam škandál s Antoninonih *Dobrodružstvom*, tam naozaj nastal filmový prevrat. Ukazovali film amerického režiséra Dassina, ktorý žil už vo Francúzsku a v Grécku, *Nikdy v nedeľu*. Bola som aj na recepcii po jeho premietaní, kde rozbíjali poháre, pretože to je vraj grécky zvyk. Úžasný zážitok, úžasné obohatenie.

Bola som veľmi rada, že môžem o tých filmoch písať aspoň v novinách, že môžem slovenskú verejnosť oboznamovať aspoň s existenciou tých filmov, aj keď sa do kín nedostali, aby si aspoň ľudia uvedomovali, o čo prichádzajú v našom obmedzenom svete, kde sme boli prinútení žiť. Malo to svoju zaujímavú, ale aj tienistú stránku. Mohla som chodiť na filmové festivaly na Západ, ale redakcia na to nemala peniaze, na to nemohli dostať devízy. To bolo vylúčené. Mohla som ísť iba vtedy, keď som bola delegovaná do poroty FIPRESCI, a keď som bola členkou poroty FIPRESCI, tak ma potom pozval festival a festival mi hradil pobyt, hotel a stravu. Cestu mi horko-tažko mohla redakcia zaplatiť a vreckové som prakticky nemala, pretože som si mohla zobrat iba takých 20 dolárov. Bola som tam často v dosť trápnych situáciách, lebo som skutočne nemala peniaze, ale brala som to ako nepríjemný sprievodný znak možnosti, že sa vôbec dostanem niekam do sveta.

Malo to teda rôzne etapy. Jeden môj kľúčový zážitok bol, keď som bola v roku 1964 tiež do poroty FIPRESCI vyslaná na filmový festival v San Sebastiane. Prišla som do Prahy, mala som letenku, že pôjdem na letisko, prišla som tam, prešla som colnou prehliadkou, odovzdala som kufor, prešla som pasovou kontrolou a sedela som v čakárni v bufete. Zrazu vyvolali

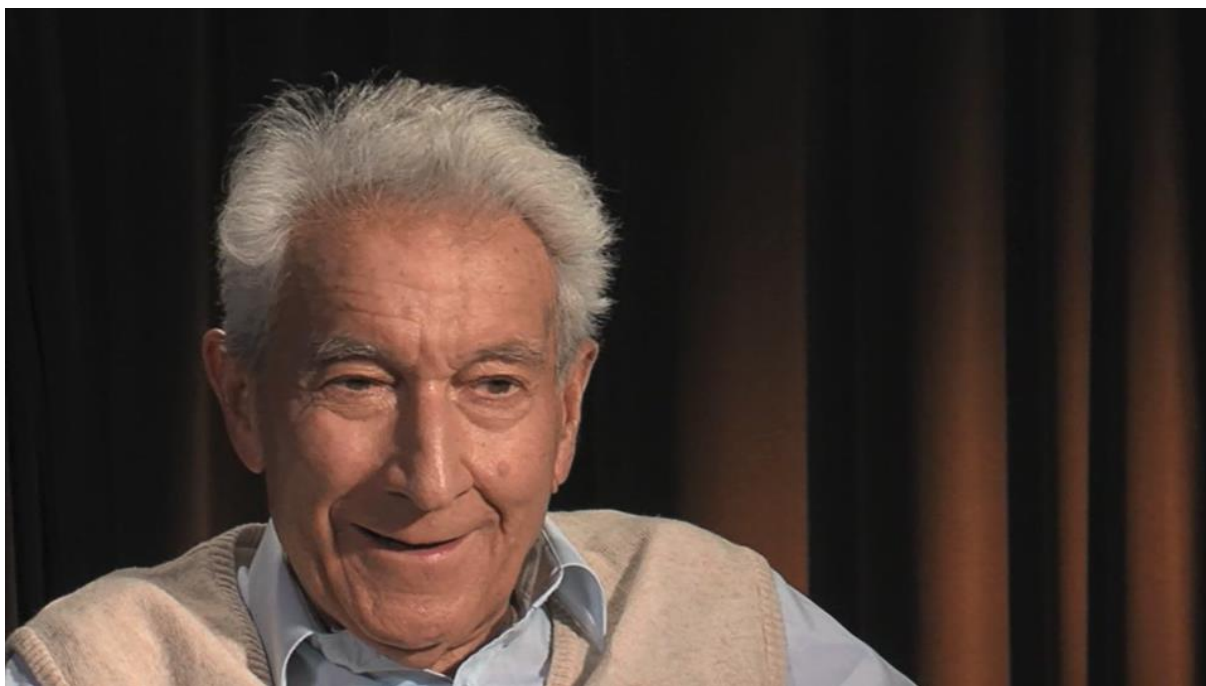
moje meno, aby som sa vrátila k pasovej kontrole. Prišla som k pasovej kontrole, a ten človek mi hovorí, že prosím vás, ukážte mi ešte raz váš cestovný pas. Dala som mu ho. Stál tam jeden pán, ktorého som poznala, bol to nejaký úradník zo Zväzu novinárov. A kontrolór mu bez slova dal môj pas a hovorí, že nech sa páči, porozprávajte sa, tento pán vám všetko vysvetlí. A on ma zavolať von a povedal: „No, prišiel som pre vás zo Zväzu novinárov, pretože na Ústrednom výbore strany sa rozhodli, že nemáte cestovať do San Sebastianu.“ Spýtala som sa prečo. „Podťe, tuto čaká auto, my vám to hneď na Zväze vysvetlíme.“ Už aj moju batožinu mali v aute. Tak ma zobrali autom na Zväz novinárov a tam my vysvetlili, že na Ústrednom výbore komunistickej strany zistili, že v Španielsku oslavujú nejaké výročie Francovho začiatku, Francovho povstania alebo víťazstva, neviem, aké mal výročie. Nejakých 25 rokov víťazstva Franca v občianskej vojne. A keď oni oslavujú, tak tam nemám byť, že tam nemáme čo z Československa chodiť. A ja som hovorila, ale veď československá delegácia odišla, veď tam máme film, *Limonádový Joe* tam vtedy bol. A už tam bola celá delegácia, scenárista Jiří Brdečka, Schoberová a režisér Oldřich Lipský. Jediné, čo získate, hovorila som, že sa nebude v tlači referovať o tom, ako prijali československý film. Hrozne som sa rozčuľovala, povedala som, že sa ku mne zachovali ako k zločincovi, lebo mi zobrali pas, ako keby som sa dopustila nejakého zločinu, akoby v hoteli po mne našli mŕtvolu... Išla som sa sťažovať na ÚV, že s tým nesúhlasím. Vtedy pracoval na filmovom odbore ideologického oddelenia ÚV KSČ Pacovský, ktorý bol neskôr tajomníkom Zväzu filmových a televíznych pracovníkov, vylúčený zo strany, disident, neviem, či nebol aj signatárom Charty, a už vtedy veľmi sympatizoval s českou novou vlnou, s novinármi, dobre som ho poznala. A tiež povedal, že je to veľmi čudné a pôjde sa spýtať. Náhodou vtedy bol šéfredaktorom Kultúrneho života Ladislav Mňačko, a ten prišiel do Prahy a sa to dopočul, on sa vedel veľmi rozčuľovať a aj sa nebál, tak sa tam na ÚV s niekým hádal a nadával, že ako je možné, že niekoho odvedú z letiska ako zločinca. Potom o dva dni mi povedali, že môžem ísť. Letenku som už nedostala, tak som vycestovala vlakom a prišla o tri dni neskôr, no ešte som premiéru *Limonádového Joea* zastihla.

Takže nebolo také jednoduché chodiť na festivaly, ale chodila som často a bolo to pre mňa veľmi poučné a myslím, že som tým niečo prinášala aj českej a slovenskej verejnosti, že sa aspoň písalo o filmoch, ktoré sa k nám nedostali.

Štefan Vraštiak, filmový publicista, historik a organizátor (2013)

Ja som bol dvadsať rokov v tlačovej komisii karlovarskeho festivalu. Teraz ma tam pozývajú ako hosťa. Keď som nastúpil do filmového ústavu, robili sme rôzne filmové prehliadky. Začali sme Etnofilmom Čadca, čo je najstarší filmový festival na Slovensku, pri ktorého zrode som stál. Najodvážnejšie v mojom živote bolo urobiť Gay Film Festival na Slovensku, v roku 1995. Bol to vôbec prvý festival vo východnom bloku. Ďalej sme pripravovali Artfilm Festival v Trenčianskych Tepliciach. Zišli sme sa len štyria v kaviarni a založili sme tento festival. Mojou snahou bolo prezentovať filmovú tvorbu pre odbornú verejnosť, ale aj pre širokú verejnosť. Priblížiť im nielen slovenskú kinematografiu, ale aj to najlepšie zo svetovej kinematografie. Takže inšpirácia k festivalom začala v tých Karlových Varoch, kde som sa dostal do tlačových komisií, čo mi prinášalo aj fantastické zážitky. Napríklad, keď prišla na festival Sophia Loren a ja som organizoval tlačovú konferenciu. Boli to veľmi príjemné chvíle.

Dušan Roll, riaditeľ Slovenskej filmovej tvorby /1978 – 1981/ (2012)

A teraz k tomu Agrofilmu – raz prišiel za mnou riaditeľ Výskumného ústavu živočíšnej výroby v Nitre. Akademik, trojnásobný doktor Ján Plesník. Môj veľmi dobrý kamarát z detstva. Keď som chodil do gymnázia v Martine, on tam chodil na Vysokú školu poľnohospodársku. Prišiel za mnou a hovorí mi: „Vieš, my by sme veľmi radi v Nitre založili taký festival filmu. Ale máme problémy. Lebo Agrokomplex je v Nitre, ale aj v Českých Budějoviciach a aj oni by chceli tento festival. Ale my to chceme ‘predchytiť’ a dostať do Nitry. Pomôžeš nám?“ „A čo potrebujete?“ „Štatút.“ Tak čo by nie, povedal som. A takto sa začala myšlienka na festival. Mne sa skutočne podarilo tých pražských uhovoriť, že v Čechách je viac kadejakých festivalov a toto bude prvý na Slovensku. Tak dostal súhlas, že dobre, tam sa založí. Lenže ja som nevedel, že oni ma súčasne poveria, aby som robil predsedu a aby som zložil porotu – a tá bola ozaj medzinárodná. Tak som povedal dobre. Ved’ už som robil predsedu kadejakých porôt. Myslel som, že ostanem na jednu sezónu, dve, aby sa to zabehalo. Nakoniec som v Nitre riadil 22 porôt pre Agrofilm! Ja už som bol odborník na všetko! Ide skutočne o vynikajúcu akciu a je mi veľmi ľúto, že minister poľnohospodárstva teraz prvý raz nedal súhlas, aby sa to opakovalo každý rok, ale len každé dva. A to viete, keď takýmto spôsobom narušíte medzinárodné akcie, môže to festivalom zakývať. Agrofilm má nielen svoje ceny, ale aj Cenu Organizácie spojených národov, ktorú udeľuje. To je organizácia, ktorá má centrum v Ríme, stará sa o výživu. Dnes má skutočne vynikajúce meno v desiatkach štátov. Agrofilm má dnes obrovský archív filmov v Nitre, ktorý neexistuje nikde

inde. Je v tom štatúte – podarilo sa nám to tam pichnúť, že všetky filmy, ktoré sa dostanú do výberu, ostanú v archíve. A tie, ktoré dostanú cenu, sa môžu premietat'. Čiže takýmto spôsobom Agrofilm vznikol a strávil som s ním skutočne dosť času. Porota sa stretla v Prahe a potom sa išlo do Nitry. Tam bolo vynikajúce prostredie. Nebanujem roky, ktoré som s Agrofilmom strávil.

Milan Černák, režisér, dramaturg (2012)

Nespomínal som druhú takú vec, že moje filmy nesmeli byť premietané v televízii, pretože moje meno sa nemohlo na titulkoch v televízii objaviť. Vo vnútropodnikovej praxi sa to uvoľňovalo postupne. Nebol som zaujímavý ako tvorca, ktorého by bolo treba prezentovať navonok. Keď vznikla veľká kampaň proti Charte 77, tak tvorcovia boli vyzývaní alebo doslova tlačení, aby podpísovali takzvanú Antichartu bez toho, aby vedeli, čo v nej je, lebo ju nikto nezverejnil. To vedeli len stranícki funkcionári. Tak tvorcovia alebo najmä známi reprezentanti kultúry – povedzme herci, spisovatelia, ktorých meno niečo znamenalo – museli podpísať Antichartu. Niektorí samozrejme chceli. Ale mňa nikto o podpis nežiadal. Bol som v dobrej situácii, pretože moje meno by tam bolo len na škodu. Asi takto sa to prejavovalo. Alebo som nemohol reprezentovať, ale aj to sa v poslednom období zmenilo. V osemdesiatych rokoch som relatívne, hovorím relatívne, pretože som bol jazykovo vybavený, chodil do zahraničia na festivaly krátkych filmov. Bol taký zvyk, že keď bol niekto ocenený, tak ho na najbližší ročník pozvali. Čiže som takto chodil na festivaly, kde som niečo získal.

Bol som dokonca niekoľkokrát v porotách v zahraničí, v Španielsku, v Juhoslávii vtedy, teraz je to Slovinsko, na festivale v Kranji, v Maďarsku, v Poľsku, v Nemecku, v Belgicku. To, že som sa stal členom porôt, im neprekážalo, lebo asi zhodnotili, že tam aj tak nikto nevie, čo som doma vyviedol. A zas otvorene vystupovať proti štátu, to som si nedovolil. To som si nedovoľoval, pretože to by malo okamžite ďalekosiahle následky na rodinu. Aj takto konkrétnym dosahom čiernej listiny napríklad bolo, že sa môj syn nedostal na FAMU, pretože bola v Prahe a tam bola táto listina uložená akosi v origináli. Takže sa dostal na tretíkrát na priamy zásah podniku, keď sa Slovenský film zasadil o to, aby získal kvalifikovaného pracovníka. Chcel ísť študovať strih, tak ho potom prijali. Takže takto sa to prejavovalo, viete, to bolo červeným napísané. Keď ste kamkoľvek chceli ísť, o čokoľvek požiadať, museli ste vyplňovať dotazník, kde bola kolónka „Stranícky tresť“, tak som ho samozrejme musel uvádzať.

Heslo je súčasťou projektu *Audiovizuálne skriptum – k dejinám slovenskej kinematografie* podporeného agentúrou KEGA (projekt 005VŠMU-4/2023). Boli v ňom použité úryvky z projektu *Oral history* Katedry filmových štúdií FTF VŠMU.

Koncepcia a scenár:

Eva Filová, Zuzana Mojžišová

© VŠMU, 2025